

Radion och friheten

VILHELM MOBERG tog i tisdags upp Dagens Nyheters ett par dagar tidigare publicerade ledare "Fri radio" och bemötte samtidigt några uttalanden jag gjort i debatten om "friheten i etern". Vi är ense på väsentliga punkter, och dem skall jag inte gå in på. Det förefaller mig som om Moberg inte längre hävdade att en "monopolradio" med nödvändighet måste innebära mindre reell frihet än ett system med privata eller organisationsägda radioföretag, alltså frihet i den meningen att nyhetsförmedlingen blir allsidig och att skilda åsikter kommer till tals. Därmed bör vi kunna komma från tendensen att använda ordet monopolradio som något ovillkorligt frihetsfiendligt och ordet "fri radio" som ett ovillkorligt homnorsord. Frågan blir genom vilket system man bäst tillgodoser de syften om vilka Moberg och jag, liksom praktiskt taget alla demokrater, är ense. Jag skall ta upp den frågan, men först vill jag behandla några av Mobergs uttalanden litet vid sidan av principfrågan och beröra de artiklar i ämnet som radions talchef docent Bæhrendtz ungefär samtidigt publicerat i Stockholms-Tidningen.

Moberg ställer frågan hur "lyssnarnas intressen" skall kunna hävda sig mot "statsintresset" då vi har ett system med ett enda, av staten oktrojerat och i viss omfattning kontrollerat, företag. Båda de använda uttrycken, "lyssnarnas intressen" och "statsintresset", är oklara begrepp, och utan att gå in på deras innebörd blir vi vilseledda av orden.

Lyssnarintresset, vad är det? Den önskan som majoriteten av lyssnare har om programmets utformning? Den tolkningen ligger nära till hands, men jag tror inte att Moberg avser den. Det är väl känt att de rena underhållnings-sakerna — jämte nyheterna — drar större publik och alltså kan antas vara mera allmänt önskade än låt oss säga föredrag och debatter i politiska eller litterära eller filosofiska frågor. Dessa mindre populära programpunkter vill vi dock inte slopa — och Moberg vill säkert inte göra det — tvärtom. Vi anser att även minoriteter bland lyssarna skall få vad de vill ha, vi eftersträvar ett slags proportionalism även i etern. Och jag tror att vi alla önskar ännu något mer, nämligen en viss övervikt för de program som allmänt anses värdefulla, även om inte så många hör på dem. Det står i överenskomme-

Herbert Tingsten besvarar här Vilhelm Mobergs debattinlägg om "Radion och intressena", införd i DN den 5 mars. Han konstaterar att enighet uppstått i principdebatten och efterlyser ett konkret material om situationen i de demokratiska stater av Sveriges storlek som har ett annat radiosystem än vårt. På grundval av ett sådant material kunde debatten föras över till de praktiska problemen.

sen mellan staten och Radiotjänst att programverksamheten skall främja "folkupplysningen och folkbildningsarbetet" — den uppfostringstanken är väl allmänt godtagen, trots att det är en liten förmyndartanke i den. Vi vill alltså att radion skall arbeta "i lyssnarnas intresse", låt vara att detta stundom blir något annat än "lyssnarnas intressen" eller önskingar. Denna distinktion är nödvändig; i gränsfall kan den leda till program som ligger "i lyssnarnas intresse" och som lyssnarna kanske principiellt vill ha därför att de anses nyttiga, men som endast ett fåtal lyssnare vill höra på.

Statsintresset! Det begreppet är mera invecklat och jag skall stanna blott vid en huvudpunkt. Om statsintresset, som Moberg tycks vara benägen att göra, likställas med "det omedelbara regeringsintresset", vore naturligtvis en radio som var ett rent otting. Klart är att statsintresset kan betyda något helt annat, såsom statens intresse av att göra medborgare följsamma mot staten, av vilket eller vilka partier den än styrs. I viss mån är ett sådant statsintresse legitimt som ledmotiv för radion (exempelvis uppmaningar att inte taxera falskt eller köra fel), men vi vill inte utöver en viss vag gräns ha radion som en statlig kommandöröst. Statsintresse innebär dock i detta sammanhang också en tredje sak. Vi lever i en demokratisk stat; demokratin är den överideologi som bekänns av alla regeringar, oberoende av politisk färg. Till denna överideologi hör just den allsidiga nyhetsförmedlingen och den fria debatten. I den meningen sammanfaller statsintresset med alla demokratisk intresse och bör vara vägledande för radions verksamhet. Detta avses utan tvivel i Sverige. Hur det är i praktiken blir en annan fråga.

Moberg påstår att jag velat tillskriva kmt, som utser våra

tanter och farbröder i radionämnden, en i alla uttagningsfrågor djupare insikt och ett högre utvecklat omdöme än den insikt och det omdöme som förunnats oss vanliga medborgare"; Moberg svarar att han trots detta som barn, men att han sedan övergivit sin "barnatro på överheten". Moberg har i hög grad tillspetsat mitt yttrande, men det spelar inte någon större roll. I sakfrågan är tyvärr, även här, distinktioner nödvändiga för att inte debatten skall bli meningslös. Vad jag säger och menar är blott det alltför självklara att regeringen, "de vanliga medborgarnas" fullmäktige, med sin personalkänedom, sina informationsmöjligheter och sin överblick, har större utsikter till ett gott personval än "den vanlige medborgaren"; härtill kommer att ingen regering underlåter att söka åtminstone till en viss grad tillämpa överideologins grundsats om opartiskhet och allsidig representation. Jag vill gärna utöver denna banalitet säga att vi dess bättre kan räkna på regeringar som genom begävnig och kunskaper står över "den vanlige medborgaren" (en kategori, till vilken

jag inte kan räkna Moberg, hur ivrigt han än som alla folktribuner vill bli placerad i den).

En tredje speciell punkt där Moberg synes mig komma till en generell och bestämd slutsats på grund av ordens oklarhet måste jag också beröra. Han säger att "dumhet, okunnighet, råhet och smaklöshet" skall rensas ut ur press och radio, "men åsikter får icke censureras". Även detta låter bra, om man inte närmare reflekterar på saken. Visst måste åsikter i många fall censureras både i press och radio. Moberg är välkommen att ta del av de åsikter som jag dagligen censurerar eller rättare sagt för Dagens Nyheters del undertrycker. Han skulle säkert göra som jag, men kanske trösta sig med att det endast är "dumhet, okunnighet, råhet och smaklöshet" han förföljer. Den skillnad Moberg bygger på finns inte. Dess bättre kan man inte censurera ens dumheten och okunnigheten annat än i svåra fall — annars bleve det bra mycket tomta fläckar både i tidningarna och i etern.

Docent Bæhrendtz artiklar i Stockholms-Tidningen innehåller mycket, kanske alltför mycket, av det sympatiskt ostridiga; energin i hävdandet av den svenska radions frihet är i hög grad tilltalande. Vad jag vill reagera mot är tendensen till skönmålning och självbelåtenhet för radions räkning. Särskilt för en försvarare av den svenska radion är det oroande om cheferna är så nöjda med den.

Oron stegras inför de påtagliga motsägelser som förekommer på några ställen i Bæhrendtz artiklar. Han skriver, som redan Moberg påpekat, att regeringen genom rätten att utse flertalet styrelsemedlemmar har "ett avsevärt men begränsat inflytande" — en så vag formulering ger ingen antydan om hur det i praktiken förhåller sig. — Radions ledning säges ha "en så självständig ställning, att en otillbörlig inblandning från mäktiga intressen och påtryckningsgrupper praktiskt taget är omöjlig". Några rader längre ned sägs att radion är så bevakad av styrelsen, radionämnden, allmänheten och pressen att den vissa tider blivit alltför försiktig och att man måste akta sig för "de stora intressegruppernas Scylla" likaväl som för "presskritikens aptitfriska Karybdis". Det går inte ihop. — Då Bæhrendtz förklarar att radion bör "skärpa sitt grepp om lyssnarna, om den skall kunna bibehålla sin ställning som landets främsta opinionsbildande organ" kan han inte gärna, som det antyts; mena att radion skall dominera åsikts-

8/3

bildningen, ty han betonar själv att "friheten att driva politik efter vissa linjer är inte företagets sak". Men talet om radion som "landets främsta opinionsbildande organ" blir just därför ohållbart. Man kan inte skryta både med att stå över opinionerna och att vara opinionsbildande. — Det sägs att radion inte gärna kan anordna en debatt, då ena parten vägrar — "ena sidan kan ju knappast debattera med sig själv" — men senare kritiserar den "vetorätt" som blir följden av att ena parten säger nej. Det går inte heller ihop.

Den centrala frågan är om den reella frihet som vi alla definierar på ungefär samma sätt vinnes bäst genom ett system som det svenska eller genom någon annan metod. Jag har framlagt mina skäl för en någorlunda positiv uppfattning om den svenska radion och betonat svårigheterna och farorna med exempelvis det amerikanska och det holländska systemet. Att än en gång utveckla vad jag sagt och skrivit skulle bli ren upprepning. Moberg svarar att mina uttalanden "rör sig helt på spekulationernas område". Det är överdrivet, men inte alldeles oriktigt; jag känner för litet hur andra system arbetar för att med någon säkerhet kunna uttala mig om dem; såvitt jag förstår är Moberg — även om han hört på mera utländsk radio än jag — i huvudsak i samma läge. En definitiv ståndpunkt synes det knappast vara befogat att fatta utan mera ingående kännedom om situationen i andra länder, särskilt i de få demokratiska stater som med ungefär samma storlek och resurser som Sverige har ett helt annat radiosystem. En belysning av den frågan borde kunna erhållas på kort tid och utan större kostnader. Därmed bleve det möjligt att övergå från en principdebatt, i vilken enighet tycks följa av en klarläggning av begreppen, till en diskussion om tillämpning och praktik.

HERBERT TINGSTEN

Terrorhot från Egypten

Omedelbart efter det Israel beslutat att böja sig för FN och utrymma Ghaza och Akaba har den arabiska hetsen änyo stegrats. Radiostationen i Kairo förklarar att Akabaviken kommer att förbli stängd för Israel och att egypterna kommer att fortsätta att "sprida fasa i Israel" efter utrymningen av Ghazaområdet; Ghaza skulle alltså fortfarande utnyttjas som bas för de egyptiska mördarbandens infall i Israel. Jordaniens premiärminister har yttrat sig i samma riktning och bland annat förklarat att Israel inte får använda Akabaviken och att varje amerikanskt fartyg som passerar viken på väg mot den israeliska hamnen Eilat skall betraktas som ett fiendligt fartyg. Hetsen understöds av Ryssland. I uttrycksätt som tycks vara alldeles desamma som de av den ryske delegaten Sobolev i folkförbundsdebatten använda har Moskvaradion anklagat USA för att intrigera med Israel mot arabstaterna. På torsdagen förklarade den egyptiske flygvercheven att hans styrkor var "intakta" och att de väntade på order "att slå till och att slå hårt".

Man kan kanske ännu hoppas att dessa hotelser inte är allvarligt menade och att arabstaterna inte med rysk uppmuntran skall begagna Israels eftergifter till nya brott mot den judiska staten. Skulle verkligen Egypten och dess allierade fortsätta våldspolitiken från de senaste åren, vilar ett ohyggligt ansvar på de stater, i första rummet USA, som nödgat Israel att ge vika utan att själva lämna några garantier och utan utfästelser från de fiendliga arabstaterna om en fredlig politik. De demokratiska stater som övat påtryckningar mot Israel måste känna det som en plikt att inskrida till landets skydd och försvar om den arabiska aggressionen fortsätter. Lägets allvar framgår av Ben-Gurions tal i Israels parlament. Premiärministern yttrade bland annat att Israel anser sig ha full handlingsfrihet och rätt att använda sina militära styrkor om de egyptiska terrorraiderna återupptas. I denna situation måste det för hela den demokratiska världen stå klart att Egypten är den verkliga fredsstöraren och angriparen.